

SERİ B
SERİE B

CİLT XIX
TOME XIX

SAYI 2
FASCICULE 2

1969

ISTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVUE DE LA FACULTÉ DES SCIENCES FORESTIÈRES
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

YURDDA ORMAN TAHRİBATININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Doç. Dr. Selman USLU

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi

İnsanın orman ve ağaçla olan münasebeti onun doğuşu ile başlar. Nitekim «Adem» in ilk barınağı ağaç gövdelerinin kovuğu ve ormanların koynunda saklı mağaralar olmuş, ilk gıdasını da «Hayva» nın vermiş olduğu elma ve bunun gibi diğer meyveler teşkil etmiştir.

Bu suretle orman, bir taraftan insanı muhtelif tehlikelerden koruyan bir barınak, diğer taraftan çeşitli ürünleri ile besleyen bir kaynak olarak tarihin çok eski devirlerinde müstesna bir varlık karakterini kazanmıştır (6. S. 57). İlk insan ormanın sayısız faydaları dışında onun da muntazam bir yaşama ahengi içersinde bulunduğunu, onda da hastalık ve ölüm gib hayat tezahürlerinin yer aldığını görmekte ona karşı daha çok sevgi ve şükran hissi duymuş ve ormanı kendisine ilâh yaparak önünde diz çökmüştür.

Yunan Mitolojisinde ormanların korunmasına ait hususlar yer almaktadır. Homer, dağ ormanlarının ilâhlara mekân teşkil ettiğini ve bu ormanların insanlar tarafından katiyen kesilemeyeceğini, ağaçların ancak yaşlandıkları zaman kendiliklerinden yere düşerek öleceklerini yazmaktadır. Bu devrede şehirler civarındaki ağaçlıklar ilâh olarak büyük hürmet ve ulviyete mazhar olmuşlardır. Strabo eserlerinde bu ağaçlıklardan bahsetmektedir.

Türkler de zaman zaman ağaca tapmışlarsa da bilâhère diğer milletlerle beraber tabiattan doğan dinlerden vazgeçmişler fakat orman ve ağaç sevgisini devam ettirmişlerdir. Nitekim bugün dahi mezarlıklara ağaç dikilmesi, bir çok yatırlardaki ağaçlara bezler bağlanarak dileklerde bulunulması ve bu gibi yerlerin her türlü zarardan korunmuş olması yeşille ve ağaca karşı sevginin tam bir ifadesini taşımaktadır.

Fakat ağaç toplulukları ile yani ormanlarla-insanlar arasındaki bu güzel ve samimi münasebetler zamanla bozulmaya yüz tutmuş ve insan-

oğlu'nun baş tacı etiği ve hatta taptığı ormanlar geniş ölçüde tahrip edilmeye başlamıştır.

Orman tahribatı ve bunun neticelerini memleketimizin bütün sa-
hında görmek mümkündür. Filhakika tarihi vesikalar bize yurdumuz
daki ormanların vaktile bugünkü sınırlarından çok daha geniş saha-
lerinde yayılmış olduklarını göstermektedir.

Anadoluyu; ormancılık ve bilhassa orman tahribatı bakımından ge-
çirmiş olduğu tarihi gelişimi itibarile üç devirde inceleyebiliriz (9. S.
58). Birinci devre Milat'dan öncek zamanlardır ki, bu çağda Anadolu'da
muhtelif devletler kurulmuş, şehirler inşa edilmiş ve bu çağ orman tah-
ribatının ilk nüvesini teşkil etmiştir. Askeri harekât ve istilâlar da or-
man tahribatının temposunu arttırmıştır. İç Anadolu'da bulunan or-
manlar merkezden dışa doğru tahrip edilirken, sahile yerleşen denizci
kavimlerde (Finikeliler, Yunanlılar, Venedik, Ceneviz ve Romalılar) or-
manları sahilden iç kısımlara doğru tahrip etmişlerdir ki, bunda bil-
hassa Romalıların büyük rolü olmuştur.

İkinci devre Osmanlı İmparatorluğunu istilâsı ile orman tahribinin
azaldığı fakat tamamile durmadığı zamandır. Üçüncü ve son devre ise
bugünkü Türkiyenin doğuşu ile başlar.

2500 yıllık bir süre içersinde Anadolu'daki ormanların büyük ölçü
de yok oluşuna ait deliller çoktur (9. S. 59 - 60).

Strabo, bugün cılız ağaçcıklarla kaplı Erciyaş Dağındaki ormanlar-
dan bahsetmektedir. **Xenophon** şimdi sadece bir kaç çalıdan ibaret ka-
lan Bingöl Dağının güney eteğindeki Muş ormanlarını tasvir etmekte-
dir. **Tournefort** bugün hemen hemen çıplak durumda olan Eskişehir ci-
varında güzel sık ormanların bulunduğunu yazmaktadır.

General von Moltke 1839 yılında Tokat ilinin güneyinde ormanla
kaplı dık yamaçlardan bahsetmekte ve o zaman Diyarbakır yakınında-
ki Maden ilçesinden çıkarılan maden cevherinin Tokat'a sevk edilerek
oradaki haddehanelerde bakır istihsal edildiğini ve bunun için çok faz-
la odun sarfedildiğini yazmaktadır.

EVLİYA ÇELEBİ 1948 de **BOLU**, **İZMİT** ve **BURSA** sancaklıklarını-
nın adeta bir orman denizi ile kaplı olduğunu bildirmektedir, bugün bu
denizin ne hale geldiği hepimizin malûmudur.

Gene dilimizde geçen «Çal» ve çalış kelimeleri etimolojik bakım-
dan orman ve ormanlık saha manasına gelmektedir. Meselâ Ankara ya-

kınında bulunan Çal dağın eskiden ormanla kaplı olduğu muhakkaktır. bugün ise dağın eteklerinde yabancı armut ve badem ağaçlarından başka bir şey kalmamıştır. Bor ilçesi isminden de anlaşılacağı üzere «çam ormanı» demektir. Halbuki bugün Bor civarında çam ormanının izine dahi rastlanmamaktadır.

Bugüne kadar İç Anadolu yabancı ve yerli müellifler tarafından tabii step sahası olarak kabul edilmekte idi, halbuki tarafımızdan yapılan araştırmalarda İç Anadolu stebi üzerinde kırka yakın irili ufaklı orman bakiyesi tesbit edilmiş ve neticede bugünkü steplerin meydana gelmesinde insanların % 50 payı olduğu hakikatı ortaya çıkmıştır. Bir başka ifade ile eskiden İç Anadoluda tabii bir step varken civarda mevcut ormanların insanlar tarafından tahribi ile step sahaları genişlemiş ve tabii steplere antropojen steplerde eklenmiştir (9. S. 55).

Şimdi de mazisi itibarile çok eskiye kadar uzanan bu orman tahribatının sebepleri üzerinde duralım.

İlk iskân, ormanlara yakın mıntikalarda başlamış buralara daha kolaylıkla ve daha az emek sarfı ile yerleşmiş olan insanlar civarındaki ormanlardan da rahatlıkla istifade etmişlerdir. Fakat zamanla nüfusun artması neticesinde insanların tarım ve orman ürünlerine karşı olan ihtiyaçları da gitikçe yükselmiş, bunun neticesinde tarım sahaları, ormanların aleyhine olarak genişlemeğe başlamıştır. Şimdi memleketimizdeki muhtelif arazi kullanma şekilleri ile bunun içersinde orman sahasına düşen pay üzerinde kısaca duralım.

**Son istatistiklere göre Türkiye'deki kültür şekilleri
% de olarak aşağıda verilmiştir. (13)**

<u>Kültür Şekli</u>	<u>%</u>
Tarla sahası	30.5
Çayır ve Mer'a	33.5
Bağlar	1.1
Sebze ve Meyva	1.0
Zeytinlik	0.9
Orman	16.1
Ürün getirmeyen Topraklar, göller ve Bataklıklar	16.8

Memleket genel yüz ölçümünün % 16.1 ni kaplayan orman sahası resmi istatistiklere göre 12.6 milyon hektardır, (*) fakat ormanlarımızın ancak % 41 ri verimli, geriye kalan % 59. zu bozuk ormanlardır (8. S. 23).

Diğer taraftan istatistiklerin verdiği bilgiye göre ormanlarımızın yıllık net artım miktarı 14.6 milyon m³ dir. Resmi ve gayri resmi yollarla yapılan sarfiyat miktarı nüfus başına 0.730 m³ ve Türkiye nüfusu halen 32 milyon olduğuna göre tüketim miktarı 23 milyon m³ bu bulmaktadır. Buradan da açıkça görüleceği üzere tüketim, yıllık net artımın iki misline yaklaşmaktadır. Bu tüketimin % 80 ni yakacak odun % 20 si yapacak odundur. Gene istatistiklerin verdiği bilgiye göre tüketimin % 56 sı orman içi ve civarı köylerde, % 29 zu şehir ve ilçelerde ve % 15 i de orman dışı köylerde (7. S. 237).

Türkiyede mevcut 35 bin köyün hemen yarısı, 9 milyona yaklaşan bir nüfus çoğunluğu ormanların içinde ve kenarında yaşamaktadır. Bu insanlar geçimini kısmen tarım, kısmen hayvancılık ve kısmen de ormancılıkla temin ederler. Başlangıçta bu vatandaş toplulukları ile orman ve tarım sahaları arasında bir muvazene mevcutken yukarıda da izah ettiğimiz şekilde nüfusun artışı ve ihtiyaçların çeşitlenip çoğalması neticesinde mevcut tarım ve otlatma sahaları bu ihtiyacı karşılayamamış ve ormanlar kıyasiye tahrip edilmişlerdir.

Memleketimizde orman tahrip şekilleri arasında

- a — Aşırı faydalanma
- b — Düzensiz arazi kullanma, tarla açma
- c — Otlatma
- d — Orman yangınları önemli rol oynamaktadır.

Türkiyede kaçak kesimler yolu ile yılda 75.000 suç işlenmekte ve ormanlardan 280.000 m³ ağaç serveti çıkarılmaktadır, bunun para değeri 40 milyon liraya yaklaşmaktadır. Diğer taraftan tarla açmak suretile

*) Orman sahaları kati neticelere dayanmamaktadır. Orman Genel Müdürlüğü'nün son tespitlerine göre orman alanı 18.3 milyon hektar tahmin edilmektedir.

de ormanlar geniş ölçüde tahrip görmektedir. Nitekim resmi kayıtlara göre bu yüzden yılda 70.000 dekarlık orman sahası köklenerek açılmaktadır, böylece işlenmiş suç sayısı 15.000 ve heder olup giden ağaç serveti 150.000³ dür, bu ağaç serveti 100 milyon lirayı bulmaktadır (10. S 117).

Otlatma da mühim bir orman tahrip faktörü olarak ormanları ve bilhassa gençliği büyük kayıplara uğratmaktadır. Türkiyede bugün resmi istatistiklere göre 75 milyon baş hayvan bulunmaktadır ki, bunun büyük bir kısmını keçi ve koyun teşkil eder. Hayvan yemi kâfi miktarda yetiştirilmediği, ahır hayvancılığı pratikte tanınmadığı ve zaten mevcut mer'a, ihtiyacı karşılamaktan çok uzak olduğu için hayvanlar başıboş bir şekilde ormanlarda olatılmaktadır. Bilinen bir gerçek varsa o da 20 milyon koyun ünitesinin beslenebileceği mer'a sahalarında 122,0 milyon Koyun ünitesinin barınmak istediğidir (2. S. 102). Bu suretle hergün uzun mesafeleri kateden hayvanlar kalitelerinden kaybettikleri gibi tarlanın malı olan gübreyi orya buraya serperler. Esasen hayvan gübresi bu şekilde heder olmasa bile toplanabilenleri tezek olarak yakılmaktadır. Bunu küçüksememek lâzımdır, tahminlere göre her yıl 14 milyon ton tutarındaki gübre tezek şeklinde yakılmakta ve 100 milyonlarca liralık tarımsal ürün kaybolmaktadır (14).

Nihayet her yıl gazetelerde üzüntü ile okuduğumuz orman yangınlarında ormana verdiği zarar tahminlerin çok üstündedir, nitekim 1964 - 1966 yılları ortalaması yılda 500 yangın olmuş, 80.000 dekar orman sahasında 200.000 m³ ağaç servet yanarak kırk milyon liralık bir zarar sebep olmuştur (14).

Şimdi de orman tahribatının neticeleri üzerinde durulacaktır.

Orman tahribatının neticeleri, gerek dünyada ve gerekse memleketimizde son derece düşündürücü ve vahim bir manzara arz etmektedir. Tarihi gerçekler ormanların yok edilmesi ile büyük milletlerin ekonomik ve sosyal temellerinin sarsıldığını hatta göçtüğünü öğretmektedir. Yakın Doğu, Büyük Sahranın Güneyindeki memleketler, Kuzey Afrika'daki İslâm memleketleri buna tipik bir misal teşkil eder. İspanyadan başlayarak Kudüse kadar Güney Avrupanın bütün Akdeniz memleketlerinde ormanlar muhtelif şekillerde tahrip edilmiş, bugün kısmen çalılık bir manzara almış kısmen de ortadan yok olmuştur.

Orman tahribatının memleketimizdeki tesirlerine gelince;

Bunun direkt neticelerinden birisi yurttta orman servetinin azalması ve buna bağlı olarak odun temini probleminin gittikce kronik bir hal almasıdır.

Orman tahribatının endirekt neticesi ise üzerinden çok daha önemle durulması gereken toprak erozyonu ve sel problemleridir.

Bilindiği üzere orman sayısız yaprakları, ince ve kalın dalları ile sisi teksif ederek yağmur haline getirir. Orman toprağı üzerindeki adeta kuştüyünden bir mindere benzeyen humus tabakası, bitki ve milyarlarca organizma ile tıpkı bir süngeri andırır. Sathına düşen en şiddetli sağnak yağışları dahi emerek, onu tedricen kullanılmak üzere derinlere doğru sevk eder. Kaynakları devamlı şekilde besler. Tatbikat hiç bir insan yapısı bent veya barajın, ormanların insanı hayrete düşüren bu suyu depolama ve onun devamlılığını sağlama kabiliyeti ile ölçülemediğini göstermektedir. Ormanın bu özelliği bazı mıntıklarında gayet kıt yağış alan Türkiye için son derece önemlidir.

Bu ormanlar tahrip edildiği taktirde toprak biraz önce bahsettiğimiz süngerimsi yapısını kaybeder, satha düşen yağışları gereken süratle alamaz ve yamaçlardan aşağıya doğru gittikçe artan yüzeysel akış, sel ve su basmalarına sebep olur.

Erozyonun Türkiyedeki yıkıcı faaliyetini belirtebilmek için burada bazı yaşanmış misaller vermek icab edecektir.

Mezopotamya 500 yıl önce çok parlak örnekler vermiştir. O zamanlar tarım sahalarının sulanabilmesi için Fırat ve Dicle nehirleri ile irtibatı bulunan muazzam kanallar inşa edilmişti. Halk hayatından memnun ve müreffeh bir şekilde yaşıyordu. Zamanla Fırat ve Dicle nehirlerinin havzalarındaki bitki örtüsünün aşırı faydalanmalarla tahribi neticesinde tabii muvazene bozulmuş, erozyonun sürükleyip getirdiği topraklar çamur yığını halinde kanalları tıkamış, sulama şebekesi felce uğramış, istihsal asgari seviyeye inmiş, kuraklık halkı kırıp geçirmiştir. Mezopotamya medeniyeti bu suretle temelinden sarsılıp yıkılmıştır (5 S. 16).

Evvelce sahile pek yakın bulunan İzmir civarındaki Efes limanı Mıllattan sonra üçüncü asırda terkedilmiş bugün denizden 4 Km. içerde

kalmıştır (4. S. 3). Aynı şekilde eskiden birer Liman olan Truva 9. Tarsus 15, Bergama 22 Km. içerde kalmışlardır. Diğer taraftan Büyük Menderes deltası erozyonun getirdiği en kıymetli topraklarla denize doğru her yıl 60 m. uzamaktadır.

Prof. Dr. Orhan Yamanlar tarafından Türkiye'nin Kızılırmak, Fırat, Gediz, Sakarya, Seyhan, Ceyhan, Kirmir, Aksu, Sapanca suları ile Zonguldak ve Ayrancı havzalarında toprak erozyonu üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bu havzalar Türkiye yüz ölçümünün % 26 na tekabül etmekte olup etüd sahasının % 26 sında toprak diye bir şey kalmamış ve tamamen erozyonla taşınmıştır (12. S. 55).

Acaba erozyona taşınan toprak miktarı ne kadardır? Bunu tesbit etmek maksadile Doç. Dr. Nihat Balcı (1) üç yıldan fazla araştırmalar yapmış ve neticede ormanla kaplı bir sahada erozyonla her hangi bir toprak kaybı olmadığını buna mukabil ormanları tahrip edilmiş sahalarda yılda bir hektardan 16 ton toprağın akıp gittiği hakikatını ortaya çıkarmıştır.

Bu rakamı küçümsemek lâzımdır, nitekim Prof. Dr. Faik Tavşanoğlu daha iyimser bir hesaba ormansız dağlık havzalarda yılda hektar başına 10 m³ toprak kaybı meydana geldiğini ifade ile Türkiyede 70.000.000 hektar erozyona maruz saha bulunduğuna göre bu sahalardan yılda 1 milyar ton toprağın taşınarak denizlere gittiğini bildirmektedir (11. S. 50). Toprak kanseri diyebileceğimiz bu erozyon illetinin tedavisi için 90 milyar T.L. tutarında bir yatırım sermayesine ihtiyaç olduğu da gene Prof. Dr. Faik Tavşanoğlu tarafından ifade edilmektedir.

Halbuki 2,5 cm. kalınlığındaki bir toprak tabakasının meydana gelebilmesi için 200 - 1000 yıl hatta bazı hallerde daha da uzun zamana ihtiyaç vardır.

Ormansızlaşmanın yurtda meydana getirdiği tahribat üzerine Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti tarafından yayınlanan «Bozulan Tabii Kaynaklar» adlı 100 sayfalık eserde yurdun erozyonla nasıl kemirildiği açık bir şekilde dile getirilmiştir (Bakınız. 3).

Memlekette her türlü eşya, bina v.s. tahrip edildiği takdirde bunu tekrar yapabilmek veya dışardan ithal etmek mümkündür. Fakat para ile hiç kimseden temin edilemeyen ve bugünkü dünya politikasının temelini teşkil eden yegâne unsur, bizlerin düşüncesizce her yıl denizlere gönderdiğimiz milyonlarca ton topraktır. O toprak ki, bu aziz milletin, uğrunda canını feda ettiği ve kanı ile suladığı mukaddes varlık.

Topraklarımızın tahrip edilmesi, memleketimizin kalkınmasında büyük bir engeldir. Bu toprakların korunması, memleketimizin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Bu toprakların korunması için her türlü önlemleri almak gerekmektedir.

Topraklarımızın tahrip edilmesi, memleketimizin kalkınmasında büyük bir engeldir. Bu toprakların korunması, memleketimizin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Bu toprakların korunması için her türlü önlemleri almak gerekmektedir.

Topraklarımızın tahrip edilmesi, memleketimizin kalkınmasında büyük bir engeldir. Bu toprakların korunması, memleketimizin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Bu toprakların korunması için her türlü önlemleri almak gerekmektedir.

Topraklarımızın tahrip edilmesi, memleketimizin kalkınmasında büyük bir engeldir. Bu toprakların korunması, memleketimizin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Bu toprakların korunması için her türlü önlemleri almak gerekmektedir.

Topraklarımızın tahrip edilmesi, memleketimizin kalkınmasında büyük bir engeldir. Bu toprakların korunması, memleketimizin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Bu toprakların korunması için her türlü önlemleri almak gerekmektedir.

LİTERATÜR

1) BALCI, N. 1958

Elmalı Barajının Siltasyondan Korunması İmkânları ve Vejetasyon - Su Düzeni Üzerine Araştırmalar Doktora Tezi - Yayınlanmamış.

2) BOSTANOĞLU, L. 1966

Türkiyede Erozyon Problemlerini Doğuran Sebepler - Or. Mühendisleri I. Teknik Kongresi Cilt I. Erozyon ve Sel Kontrolü - Ankara.

3) Bozulan Tabii Kaynaklar 1964

Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti Ankara

4) BRICE, W. 1968

Anadolu'da Arazi Kullanma Tarihi (çeviren Doç. Dr. Nihat Balcı) Orman Fakültesi Konferansları İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları No. 126.

5) HESKE, F. 1951

Doğu Memleketlerinde Toprakta Faydalanma Toprağı Düzensiz Kullanma ve Bunların Doğunun Maddi ve Kültürel Hayatı Üzerinde Etkileri (Çeviren Prof. Dr. Selâhaddin İnal) İ. Ü. Orman Fakültesi Derg. Cilt 1, Sayı 2

6) İNAL, S. 1966

Ormanlar ve Yerleşmeler Arasındaki Münasebetler. İ. Ü. Mimarlık Fakültesi Şehircilik Kürsüsü Yayın No. 3 İstanbul.

7) İNAL, S. 1969

Ormancılık Politikası Ders Notları.

8) Orman Genel Müdürlüğü İstatistik Albümü 1969

9) USLU, S. 1959

İç Anadolu Steplerinin Antropojen Karakteri Üzerine Araştırmalar. İstanbul Or. Genel Müd. Yayını No. 302.

10) ÜÇÜNCÜ, N. 1966

Türkiye'de Toprak Kaybı Su Kaybı Seller ve Sedimentasyon T.M.M.O.
B. Orman Mühendisliği I. Teknik Kongresi.

11) TAVŞANOĞLU, F. 1966

Türkiye'de Toprak Erozyonu ve Sel Problemleri T. M. M. O. B. Orman
Mühendisliği I. Teknik Kongresi.

12) YAMANLAR, O. 1964

Türkiyenin Tabii Kaynakları, Bunlardan Rasyonel Faydalanma ve Bun-
da Orman Mühendisinin Fonksiyonu

13) ZİRAİ İSTATİSTİK 1967

14) 6831 Sayılı Orman Kanununda yapılmak istenen değişiklik ve halk orman ilişkilerinin düzenlenmesi hakkında İ. Ü. Or. Fak. Profesörler Kurulunun görüşleri. 1967